

OP STAP

CONTINU METHODIEK VOOR
SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

*VOOR JEUGDIGEN MET
GEDRAGSPROBLEMEN IN (24-UURS) ZORG*

Op Stap

Continu methodiek voor sociaal-emotionele ontwikkeling

Voor jeugdigen met gedragsproblemen in de (24-uurs) zorg

Judith van de Blokenhoeve

ISBN 978 90 8850 772 4

NUR 740

© 2017 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stbl. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot Uitgeverij SWP (Postbus 12010, 1100 AA Amsterdam-Zuidoost) te wenden.

Inhoud

Voorwoord	7
Aanleiding en dankwoord	9
Inleiding	13
1 Theoretisch kader	19
1.1 Sociaal-emotionele ontwikkeling	21
1.2 Hechtingstheorie	29
1.3 Mentalisatie bevorderende begeleiding	37
1.4 Oplossingsgericht werken	50
1.5 Stabilisatiemethode	63
1.5.1 Externe veiligheid	63
1.5.2 Sociale veiligheid	66
1.5.3 Interne veiligheid	68
1.5.4 Levensverhaal	70
1.6 Het leefmilieu verduidelijken	71
1.7 Werken met stappen en thema's	74
1.8 Gedragstherapeutisch, doelgericht 'beloningssysteem'	76
1.9 Jeugdigen motiveren en bij de behandeling betrekken	77
2 Praktische uitwerking	81
2.1 De groepsdynamiek hanteren	81
2.2 Afstemmen op de sociaal-emotionele ontwikkeling	84
2.3 Stabiliseren	90
2.3.1 Externe factoren	90
2.3.1.1 Veiligheid	90
2.3.1.2 Dagstructuur/daginvulling	92
2.3.1.3 Nabijheid personeel	92
2.3.2 Sociale factoren	93
2.3.2.1 Belangrijke anderen inventariseren	93
2.3.2.2 Hechtingsfiguren identificeren en activeren	94
2.3.2.3 Sociaal steunsysteem in kaart brengen	95

2.3.2.4	Toestemming verkrijgen voor behandeling	95
2.3.3	Interne factoren	96
2.3.3.1	Emotieregulatie	96
2.3.3.2	Zelfbeeld	97
2.3.4	Levensverhaal	97
2.4	Mentaliseren in de praktijk	98
2.5	Motiveren in de praktijk	100
3	Praktisch deel	105
3.1	Stappen en doelenlijst per stap	105
3.2	Werkboek	113
3.3	Doelenkaarten	156
3.3.1	Doelenkaart jongste jeugd: 6 tot ca. 12 jaar	156
3.3.2	Doelenkaart oudere jeugd: ca. 12 tot 23 jaar	158
3.4	Diploma	164
3.5	Werkbladen/opdrachten	164
3.5.1	Voorbeelden van werkbladen, stap wit	166
3.5.2	Voorbeelden van werkbladen, stap geel	169
3.5.3	Voorbeelden van werkbladen, stap oranje	180
3.5.4	Voorbeelden van werkbladen, stap groen	183
3.5.5	Voorbeelden van werkbladen, stap blauw	189
3.5.6	Voorbeelden van werkbladen, stap bruin	191
3.5.7	Voorbeelden van werkbladen, stap zwart	194
3.6	Aanvullende methoden	197
3.7	In gesprek over klussen	198
3.8	Uitgewerkt dagprogramma als voorbeeld	199
3.9	Voorstructureren van activiteiten	205
Bijlagen		
	Trauma en dissociatie	207
	Voorbeeld signaleringsplan	215
Literatuur		217
Over de auteur		221

Voorwoord

In het werken met jeugdigen met gedragsproblemen blijkt vooral in de zorg en de behandeling sprake te zijn van handelingsverlegenheid. Of de jeugdige zich nu in detentie of in de gesloten jeugdzorg bevindt of binnen verschillende vormen van zorg en behandeling geplaatst is. Licht verstandelijk beperkte of zwakbegaafde jeugdigen zijn bijzonder kwetsbaar. Niet voor niets verschijnen over deze jeugdigen de laatste jaren diverse publicaties. Dit toont vooral aan hoe groot de nood is.

Er wordt terecht ingezet op vormen van ambulante of outreachende behandeling. Voor de intern geplaatste groep jeugdigen ligt het moeilijker. Alhoewel de kennis over de doelgroepen toeneemt, met richtlijnen voor bijvoorbeeld diagnostiek en interventies, blijkt de praktijk weerbarstig. De ontwikkelde methodieken zijn veelal beperkt inzetbaar voor een bepaalde leeftijdscategorie of een specifieke doelgroep. Bovendien zijn deze methoden vanuit theoretisch en/of wetenschappelijk perspectief niet altijd even sterk.

Op Stap verbindt een aantal belangrijke aspecten die aansluiten op de jeugdigen die binnen 24-uurssettings verblijven:

- een stevig theoretisch integraal kader, waarbij gebruik wordt gemaakt van interventies die hun werkzaamheid bewezen hebben;
- een duidelijk praktisch raamwerk, goed en logisch opgebouwd, op basis van de inzet van de jeugdige zelf;
- een werkboek met handreikingen waarmee de jeugdige en de begeleider direct zelf kunnen werken (met certificeringen).

De hier uitgewerkte methodiek is integraal in opzet en sluit met taal en voorbeelden aan bij de jeugdige én plaatst vooral de jeugdige zelf in een regierol. Dat laatste is niet onbelangrijk bij (ernstige) gedragsproblemen. Vaak is er geen motivatie en staat de jeugdige onder druk van stress (opgelopen trauma) en externe factoren (groepsdruk). Veel van de jeugdigen hebben 'carrière' gemaakt in de zorg, van de ene naar de andere plek, met evenzoveel diagnoses.

Het versterken van de eigen regie is evenwel voorwaarde voor herstel en het aanpakken van knellende factoren die leiden tot gedragsproblemen. ‘Klussen’, noemt Judith van de Blokenhoeve dit. Een mooie invalshoek. Voor hen die dit boek ter hand nemen: het is dus een doe-boek waarin geklust moet worden!

Dit boek is niet alleen een knap stuk werk, het resultaat van een jarenlang opgebouwde praktijk, maar ook een begin om aan de slag te gaan. Zowel in de behandeling met de jeugdigen samen als in onderzoek naar de werkzaamheid ervan. Dat laatste is voor behandelaars vaak wat ondergeschoven, maar elke casus is er één. Laten we gezamenlijk ontdekkend werken aan wat werkt! Judith van de Blokenhoeve heeft hier een krachtig en bruikbaar begin gemaakt.

Jac de Bruijn, lid raad van bestuur stichting Prisma, een instelling voor mensen met een beperking

Aanleiding en dankwoord

In de jeugdzorg bestaan weinig 24-uurstotaalbehandelprogramma's waarbij de jeugdige met gedragsproblemen de regie krijgt over zijn behandeling. Terwijl er genoeg jeugdigen in deze zorg zijn opgenomen, niet enkel in de kinder- en jeugdpsychiatrie, maar ook in de forensische psychiatrie en binnen de zorg aan jeugdigen met een (lichte) verstandelijke beperking of met enige vorm van autisme.

Een (lichte) verstandelijke beperking en zeker zwakbegaafdheid komt veelvuldig voor in de (jeugd)zorg. Binnen de forensische zorg, of in elk geval van de Nederlandse tbs-populatie, heeft zelfs een derde een IQ beneden de 90. Daarvan is 15% zwakbegaafd en heeft 5% een intelligentie tussen de 50 en 69 (Van Emmerik, 2001). Ook vermeldt Han Huizinga (2012) in zijn artikel voor de VGN 'LVB-jongeren oververtegenwoordigd in het strafrecht' dat het aantal opgepakte jeugdige delinquenten de laatste jaren is verdriedvoudigd. En dat binnen deze groep het aantal LVB'ers bijna tweemaal zo hoog is als het landelijk percentage (38% versus 21%). Hij schrijft ook dat schattingen van het aantal LVB'ers in de gevangenis uiteenlopen van 30 tot 50%. Deze jeugdigen, evenals de jeugdigen met een normale of hoge begaafdheid die binnen een groep zijn opgenomen, kunnen profiteren van de in dit boek beschreven totaalbehandeling.

Met het schrijven van dit methodieboek, *Op Stap*, krijgt mijn passie voor het werken met jeugdigen schriftelijk vorm. Hierdoor wordt ook een stukje van mijn kennis breed overdraagbaar. Ik hoop dat het een handvat mag zijn voor vele collega-behandelaars en – nog belangrijker – voor de vele collega's, hardwerkende (persoonlijk) begeleiders en senioren op de diverse groepen. Collega's die dagelijks werken met jeugdigen met complex gedrag. De methode is ontwikkeld binnen de gesloten zorg aan jeugdigen met een lichte verstandelijke beperking en uiterst complex gedrag, maar is breed inzetbaar binnen andere vormen van jeugdinstituten, zoals de

kinder- en jeugdpsychiatrie, orthopedagogische behandelcentra, forensische zorg, autismezorg, evenals binnen de wat 'lichtere' takken van jeugdzorg. De methodiek blijkt ook bruikbaar binnen de niet volledige 24-uurszorg, waarbij de jeugdige enkele dagen op een groep en enkele dagen in de thuissituatie verblijft.

Veel inspiratie voor deze methodiek en in mijn werk heb ik opgedaan bij onder anderen Joany Spierings, mijn supervisor; zij gaf en geeft mij altijd weer nieuwe en verrassende tips en trucs. Daarnaast vormde Arianne Struik een inspiratiebron voor de stabilisatiemethode en voor traumawerk. Bij Fredrike Bannink deed ik inspiratie op voor de oplossingsgerichte en cognitief-gedragstherapeutische invalshoek. En bij Colette de Bruin, gezien haar werk met autistische mensen en haar methode *Geef me de 5*. En aan een heel andere kant weer bij mensen als Dawn Bales en Ab Hesselink, die mij de basis in de *mentalisation based therapy* leerden en de masterclass die ik bij Anthony Bateman mocht volgen. Jacques Heijkoop die mij 'anders liet kijken' naar probleemgedrag. En professor Došen met zijn kijk op sociaal-emotionele ontwikkeling. En zo zou ik nog velen kunnen noemen die mij geïnspireerd en gemotiveerd hebben. Speciale dank gaat echter uit naar mijn supervisor Joany Spierings voor haar niet-aflatende meedenken en vooral ook haar geloof in mijn kunnen en mijn kracht.

Uiteraard wil ik ook graag de teams en daarbinnen de medewerkers bedanken die met zo veel inzet en enthousiasme de methodiek hebben uitgetoetst. Geweldig! Zonder jullie was dit project, deze methodiek, heel anders gelopen. De senior begeleidsters Kim en Karlijne en in latere instantie ook Eline zou ik daarbij in het bijzonder in het zonnetje willen zetten; zij hebben dankzij hun gedrevenheid, inspanningen en doorzettingsvermogen écht bergen verzet bij en met het motiveren en begeleiden van teams.

Dan natuurlijk speciale dank aan Michelle Palings voor haar tekeningen in het *Op Stap*-werkboek en aan mijn collega Conny voor het kritisch lezen van mijn schrijven en haar positieve en opbouwende commentaar op *Op Stap* vanaf het eerste uur.

Niet het minst grote dank aan de jeugdigen en hun ouders, verzorgers en voogden voor hun geduld en medewerking, voor het daadwerkelijke vertrouwen dat zij stelden in de methodiek. Voor het invullen van de vragen-

lijsten en voor hun vertrouwen in mij als behandelaar. En uiteraard mag in dit rijtje van 'bedanken' degene niet ontbreken die mij gestimuleerd heeft om te gaan schrijven en mijn droom te volgen – Saskia Emmerik, een van mijn (voormalig) leidinggevenden binnen Idris.

Er is veel vrije tijd gaan zitten in het schrijven van dit boek; weekenden en vakanties waren fijn om 'meters te maken'. Vandaar een bijzonder dankjewel aan mijn partner Thijs!

Judith van de Blokenhoeve

Inleiding

Binnen de 24-uurszorg bevinden zich kinderen en jongeren met veel gedragsproblemen. Voor de groepsleiding, maar ook voor de andere jeugdigen¹ op de groep, is het vaak lastig hiermee om te gaan. Aan de meeste gedragsproblematiek liggen problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling en hechtingsrelaties ten grondslag. Daarmee kampen veel jeugdigen ook met trauma's. Deze gedragsproblemen komen voor bij jeugdigen die zijn opgenomen binnen de vele vormen van jeugdzorg. Kortdurende behandelprogramma's zijn vaak gericht op het aanleren van praktische vaardigheden en niet op de onderliggende sociaal-emotionele en hechtingsproblematiek. Doel van *Op Stap* is een totaalbehandeling te bieden, waarbij zowel het probleemgedrag als de onderliggende problematiek van de jeugdige wordt behandeld. De sociaal-emotionele ontwikkeling van de jeugdige wordt gestimuleerd, evenals zijn² hechtingsgedrag. Het streven is de behandeling te laten aansluiten bij de jeugdige, om die actief te betrekken bij de behandeling en het behandelplan. Het behandelplan wordt vertaald naar concrete en handzame, overzichtelijke werkdoelen/vaardigheden, die in deze methodiek 'klussen' worden genoemd. *Op Stap* is een oplossingsgerichte methodiek. Het zogenoemde mentaliseren wordt daarbij ingezet zodat de jeugdige zich bewust wordt van zijn eigen gevoelens en gedragingen, ook tegenover anderen, en om het hechtingsgedrag te verbeteren.

De methodiek Op Stap is een totaalbehandelprogramma

De methodiek *Op Stap* is, zoals gezegd, een totaalbehandelprogramma en sluit daarmee aan bij de publicatie *Wat werkt bij jeugdigen met een lichte verstandelijke beperking?* (2015) van Mariska Zoon, uitgegeven door het

-
- 1 Wanneer in dit boek gesproken wordt over jeugdigen, worden kinderen en jongeren bedoeld in de leeftijd van 6 tot 23 jaar.
 - 2 In dit boek wordt gesproken van 'zijn', 'hem' en 'hij', waarvoor natuurlijk ook 'haar' en 'zij' kan worden gelezen. Voor de leesbaarheid van de tekst is ervoor gekozen slechts de mannelijke persoonsvorm te gebruiken.

Nederlands Jeugdinstituut. Zij geeft aan dat een behandelprogramma integraal moet zijn, wil het werken. De methodiek is gericht op het tot bloei brengen van de sociaal-emotionele ontwikkeling en leidt daardoor tot een afname van probleemgedrag.

Eerst stabiliseren

Op Stap begint doorgaans met stabiliseren, omdat de jeugdige bij binnenkomst op de groep vaak een onregelmatig dag-nachtritme heeft, onveilig gedrag vertoont (anderen aanvallen bijvoorbeeld) en erg wantrouwig is tegenover anderen. Met stabiliseren wordt bedoeld dat de jeugdige in een ritme wordt gebracht en dat er wordt gezorgd voor een basisveiligheid (intern en extern) en een bepaalde mate van gewenning en basisvertrouwen. Ook die veiligheid is vereist om een methodiek werkzaam te doen zijn (Zoon, 2015). Hierin voorziet *Op Stap* onder meer door een duidelijke structuur in de dag, een dagritme met halfuurs-afspraken en waar nodig kwartier-afspraken. Deze worden aangeboden volgens het principe dat voor de jeugdige duidelijk moet zijn *wat* er van hem verwacht wordt, *hoe* hij het moet uitvoeren, *waar* en met *wie* hij het moet doen en *wanneer* de activiteit plaatsvindt. Kortom: een overzichtelijke dagstructuur maakt deel uit van *Op Stap*, zodat de wereld van de jeugdige voorspelbaar wordt voor hem.

Systeem en veiligheid

Bij het stabiliseren wordt het systeem van de jeugdige zo veel mogelijk betrokken: ouders, opa's en oma's en ooms en tantes, en desnoods buurmannen en buurvrouwen of vrijwilligers. In elk geval wordt er, waar mogelijk, een vertrouwenspersoon voor de jeugdige bij betrokken en worden hechtingsrelaties versterkt. Een ander onderdeel van *Op Stap* is veiligheid. Dit is binnen de methodiek een belangrijk onderwerp. Er wordt gewerkt aan emotiecontrole bij de jeugdige (en de begeleiders) en aan het omgaan met emoties (ook binnen de stappen van de methodiek), de interne veiligheid dus. In *Op Stap* komen ook de nodige externe veiligheidsaspecten aan bod, zoals de ruimte waarin een jeugdige verblijft en bijvoorbeeld een veilige douchekop in plaats van een doucheslang (waarmee een jeugdige zich iets kan aandoen).

Doelenkaarten met klussen en complimenten

Daarnaast werkt *Op Stap* oplossingsgericht (doelgericht en met complimenten). Dit is een vorm van cognitief-gedragstherapeutisch werken waarbij beloningen extra belangrijk zijn. Daarmee wordt in een positieve

sfeer aan 'klussen' gewerkt. Dit gebeurt in principe gedurende de gehele dag. In ieder geval staat de begeleider met de jeugdige drie keer per dag expliciet stil bij de 'klussen' met behulp van de doelenkaart. Op die kaart wordt bijgehouden of de jeugdige gewerkt heeft aan zijn 'klus' en of het hem gelukt is de gedragsinstructies van de begeleiding op te volgen. Dit wordt genoteerd én er wordt een gesprek over gevoerd door de begeleiding en de jeugdige. Verder wordt er 's avonds, met behulp van de doelenkaart, stilgestaan bij complimenten die door de dag heen zijn gegeven aan de jeugdige. Dit kunnen complimenten zijn van een leerkracht, bijvoorbeeld dat de jeugdige op een goede manier met een situatie is omgegaan of dat hij goed heeft opgelet in de les, naast complimenten van de begeleiding over groepsmomenten, zoals dat de jeugdige gezellig aanwezig was tijdens het eetmoment. Uit die complimenten wordt door de jeugdige het compliment van de dag gekozen. Deze momenten van stilstaan gedurende de dag maakt de jeugdige alert op complimenten en positieve gebeurtenissen.

Zeven stappen

Binnen *Op Stap* wordt gewerkt met zeven stappen. Deze stappen zijn echter niet 'bindend' en kennen geen vaste periode of vaste doelen. De stappen zijn gekoppeld aan het behandelplan van de jeugdige. Elke stap kent een kleur, en elke kleur staat voor een thema waaraan gewerkt wordt. Deze thema's komen bij elke jeugdige terug, bij de een meer en langer dan bij de ander en met meer doelen dan bij de ander; afhankelijk van de doelen in het behandelplan. De kleuren en thema's zijn:

- wit: wennen
- geel: gezag en respect
- oranje: emoties
- groen: sociale contacten en relaties
- blauw: zelfbeeld
- bruin: zelfstandigheid en problemen oplossen
- zwart: afscheid nemen

De stappen hebben een logische volgorde. Als je ergens komt, moet je eerst wennen. Vervolgens moet je respect voor iemand hebben, wil je van die persoon kunnen leren; als je niet luistert, dan komt er niets binnen. Heb je vervolgens je emoties niet onder controle, dan zijn sociale contacten in-

gewikkeld en lastig vorm te geven. In het sociale contact bepaal je ook een stuk van je zelfbeeld. Wanneer je weet wie je zelf bent, ben je toe aan zelfstandigheid en het zelf leren je problemen op te lossen. Als je zelfstandig problemen kunt oplossen, is het tijd voor afscheid!

Werkboek Op Stap

De methodiek *Op Stap* wordt ondersteund door een geïllustreerd werkboek (zie paragraaf 3.2). Het werkboek is gericht op de doelgroep van jeugdigen tussen 6 en 23 jaar, al dan niet met een lichte verstandelijke beperking. Het is aangepast aan het werken met de methodiek op behandelgroepen. De jeugdigen werken minimaal twee keer per week tot dagelijks in het werkboek, afhankelijk van de begeleidingsmogelijkheden op de groep. Met behulp van het werkboek gaan de jeugdigen praktisch aan de slag en oefenen ze met de te leren 'klussen' binnen de thema's van *Op Stap* (wennen, gezag en respect, emoties, sociaal, zelfbeeld, oplossingsgerichte vaardigheden en zelfstandigheid, afscheid). Daarbij wordt gebruikgemaakt van ondersteunende werkbladen, waarvan voorbeelden in dit boek zijn opgenomen. De werkbladen kunnen door de mentor zelf worden gemaakt en helpen de jeugdige bij het beeldend en concreet maken van zijn 'klussen'.

Doelgroep

De doelgroep van de methodiek *Op Stap* wordt gevormd door jeugdigen met (complexe) gedragsproblemen, al dan niet met een lichte verstandelijke beperking of een autismespectrumstoornis, in de (gesloten) 24-uurszorg, in een forensisch kader of binnen de kinder- en jeugdpsychiatrie; hiernaast is de methodiek binnen orthopedagogische behandelcentra toepasbaar. Bij een pilot waarin de samenwerkende REC-4 school met de systematiek van het werkboek en de stappen werkte, werd een positief effect gezien op de betrokkenheid van de jeugdigen bij het onderwijs en bij hun leerproces. Verder werkt de methodiek goed in de semi-24-uurszorg, waarbij kinderen deels (een aantal dagen) opgenomen zijn en deels thuis wonen en waar het in samenwerking met ouders inzetbaar is.

Op Stap is bedoeld voor alle bij de zorg aan deze jeugdigen betrokken professionals en andere geïnteresseerden.

Opbouw boek

Dit boek kent drie delen. Hoofdstuk 1 omvat het theoretisch kader. Hierin worden vier jeugdigen geïntroduceerd; aan de hand van voorbeelden van dit viertal wordt de theorie toegelicht. Hoofdstuk 2 bestaat uit de praktische uitwerking van de methodiek, ook met situatieschetsen van de vier jeugdigen. Hoofdstuk 3 betreft de werkmaterialen, zoals het werkboek, werkbladen en diploma's, en een toelichting hoe deze materialen te gebruiken zijn.

1 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk leren we Daan, Chris, Eline en Sanne kennen. Aan de hand van voorbeelden van deze vier jeugdigen³ worden de theoretische achtergronden van de behandelmethodiek *Op Stap* toegelicht. Daarbij zij opgemerkt dat de methodiek het resultaat is van een eclecticische en integratieve benadering; gebruikmakend van een veelheid aan mogelijkheden die de diverse al ontwikkelde theorieën en methoden bieden, om van daaruit de methodiek *Op Stap* (door) te ontwikkelen en te integreren voor de gegeven complexe en veelal onbegrepen doelgroep.

In de achtereenvolgende paragrafen komen de volgende thema's aan bod: de sociaal-emotionele ontwikkeling, de hechtingstheorie, mentalisatie bevorderende begeleiding en oplossingsgericht werken. Ook wordt een stabilisatiemethode uitgewerkt, evenals het leefmilieu. Vervolgens wordt het werken met stappen en thema's onderbouwd, net als een gedragstherapeutisch, doelgericht beloningssysteem. Als laatste wordt stilgestaan bij het motiveren en bij de behandeling betrekken van jeugdigen.

Ter introductie een beschrijving van Daan, Chris, Eline en Sanne, ter illustratie van de complexiteit van de doelgroep van de *Op Stap*-methodiek.

- Daan is een jongeman die verblijft in de forensische sector. Hij is 16 jaar,
- heeft de diagnose autisme type MCDD (Multiple Complex Developmental Disorder, ofwel een meervoudig complexe ontwikkelingsstoornis), is normaal tot begaafd op perfoormaal (praktisch, ordenend) gebied, maar zwakbegaafd op verbaal (talig) gebied. Hij heeft een gedragsstoornis en sterke antisociale trekken. Hij schroomt bijvoorbeeld niet om voorwerpen als wapens in te zetten, pakt wat hij vindt dat hij nodig heeft van anderen weg (diefstal, ook met geweld, breekt eventueel in), daarnaast loopt hij, wanneer neer hij de

3 Daan, Chris, Eline en Sanne zijn fictieve personen. De beschrijvingen vinden een basis in een combinatie van karakteristieken van jeugdigen uit de dagelijkse praktijk van mijn werk; elke overeenkomst met daadwerkelijke cliënten berust op toeval.

kans krijgt, met enige regelmaat weg. Zijn interesses liggen bij alles op het gebied van computers, tv-kijken en bij het tekenen en downloaden van My Little Pony (de agressieve variant), waarvan hij seksueel opgewonden raakt. Hij heeft enkel nog zijn moeder om op terug te vallen, die zelf licht verstandelijk beperkt is en hulp van een instantie ontvangt. Zij laat zich ondersteunen door de hulpverlening. Zijn vader is niet in beeld, wel een vriend van zijn moeder. In zijn familie is men erg vrij in de seksuele omgang en opvoeding. Daan heeft problemen op seksueel gebied. Hij overschrijdt snel grenzen. Hij is in het verleden ernstig mishandeld en misbruikt door de ex-partner van zijn moeder en vader van zijn halfzusje. Daan heeft op meerdere plekken gewoond voor hij in de huidige instelling kwam voor intensieve behandeling binnen een gesloten 24-uurssetting.

Chris is een jongen van 9 jaar met een hechtingsstoornis. Hij is verbaal licht tot matig verstandelijk beperkt en performaal zwakbegaafd tot laaggemiddeld begaafd. Alleen dit al levert veel frustratie op, omdat hij niet kan verwoorden wat hij in zijn hoofd heeft, hij zich niet kan uitdrukken. Daarnaast heeft hij duidelijk ADHD en sensorische-integratieproblematiek. Hij kan niet stilzitten. Wanneer je met hem in gesprek wilt, dan is hij naast je aan het springen, kopje duikelen, op zijn bed heen en weer aan het springen of rondjes aan het rennen. Hij is agressief tegen zijn ouders en vernielt zijn spullen. Alleen voor zijn vader heeft hij enig ontzag, omdat die sterker is (en agressief). Moeder (ook agressief) schreeuwt naar hem en slaat hem waar getuigen bij zijn, uit onmacht, maar voor haar heeft hij geen respect. Hij slaat, schopt en spuugt haar. Zijn ouders zijn zelf ook minder begaafd en zijn vader lijkt minder mogelijkheden in het contact te hebben. Chris verblijft in een open setting.

Eline, een meisje van 7 jaar, is verlaafd geboren en is zwakbegaafd. Ze heeft een partieel FAS-syndroom. Daarnaast is ze ernstig verwaarloosd en mishandeld en mogelijk ook misbruikt, al op zeer jonge leeftijd. Als gevolg hiervan heeft ze een forse hechtingsstoornis ontwikkeld met een posttraumatische stressstoornis met dissociatieve kenmerken, waarbij er zelfs aanwijzingen zijn voor een dissociatieve identiteitsstoornis. Ze vertoont fors agressief en onregelmatig gedrag. Zo valt ze soms plotseling andere kinderen en begeleiding aan, of gooit ze met borden en bestek. Maar ze smeert ook bij perioden ontlasting op de muren of kan zich als een heel klein kind gedragen. Ze grijpt begeleiders soms plots in hun kruis en kan zich soms ook ineens ontkleden en in haar blootje gaan rondrennen, of zich